

Vydūnas

TAUTOS LAISVĖ IR REIKŠMĖ

Daug apie laisvę rašyta. O gal dar daugiau mastyta. Irgi mūsų. Tačiau vis lyg nesuprasta, kas ji. Dargi sako tūli, kad žmogui visai nesą laisvės. Ir toks čia nesuderinamas priešingumas. Mat kalba ir rašo apie laisvę labai dažnai ir tokie, kurie tam neturi reikiamojo išmanymo. Kas laisvė yra, tegali pasakyti, kurs laisvas yra savo esmėje.

Vergas apie laisvę svajoja, bet jo svajonės niekumet neatitiks tikrenybės. Iš verguvės paleistas, jis toli dar nėra laisvas. Ir visi aiškinimai, kas laisvė yra, jos jam nesuteiks. Laisvė pasiekama tik žmogaus kitimu. Jo esmė turi patekti į tą būseną, kurią vadiname dykybe.

Taip tai ir visas rašymas apie laisvę atrodo beveik tik bergždžiu darbu. Bet matant mūsų dienų tautos gyvenimą, sunku tylėti ir nekalbėti vis iš naujo apie ją. Gal tik nors vienam antram ir žodžiai bus akstinai, kad laisvės ieškos ir

sieks dykybės.

Mums rodosi, kad mūsų tauta laisva. Ir nuolat girdime sakant, ji nepriklausoma. Bet skaidriosios akys mato, kad mūsų tauta tėra nepriklausoma ir laisva gyvenimo paviršiaus dalykuose. Ir jos mato, kad ir tai laisvei gresia pavojus, kadangi kitos, būtent esmingosios laisvės nėra. Ir todėl labai svarbu, kad pradėtume jos ieškoti, kad pasistengtume, jeib ją įgijus. Daug prisiėjo vargti mūsų tautai, kol neteko jai ta nepriklausomybė, kuria ji dabar taip džiaugiasi. Tik atsiminkime atskirų tautos sūnų ir dukrų! Kiek jiems reikėjo pakęsti, jeib tautai kartą auštų laisvės rytas! Po sunkiausiomis padėtimis jie tvirtino lietuvių tautos gyvybę. Ir vargo, triūsė, dirbo! Nelaukė lietuviai laisvės dienos rankas sudėję! Visomis jėgomis jie tiesė tautai kelią nepriklausomybės aikštei prieiti.

Tačiau mūsų tauta negali girties pati sau iškovojusi laisvę. Ir nuolatai turėtume atsiminti, kad ne mes patys ją pasiėmėme, bet kad laisvė mums teko. Iš ypatingų padėčių ir santykių pasaulyje ji mums radosi. Laisvė yra lietuvių tautai suteikta. Berods ne žmonių. Reikia tai taip jau aiškiai ir kartotinai pasakyti.

Yra mat tokių žmonių pasaulyje, kurie išdidę giriasi esą mūsų geradariais. Mes tokių neturime ir neturėjome. Ir kaip tik tiejie, kurie kartotinai skelbia, būk jie lietuvių tautai esą iškovoję laisvę, yra kiek tik galėdami pasistengę ją pavergti. Kad tai neįvyko, neparėjo iš gero jų noro. Tokio nebuvo. Bet likimas juos skaudžiai parbloškė, kad nebegalėjo vykinti, ką ketino. Tai kaip mums nepriklausomybė ir laisvė teko! Ji mūsų tautai yra suteikta nuostabios galybės. Ir bus čia teisinga kalbėt apie gyvenimo evoliucę, apie kūrybos eigą ir įstatymus, apie jos valdymą ir valią. Gal ir reikėtų stačiai vartoti tikybės žodį jeib numanu būtų, kaip giliai pagrinduota mūsų tautos nepriklausomybė.

Berods, kad ir kaip tartume, nedaug būtų pasakyta tiems, kurie gyvenimo tikrenybių jo kevale ieško. Žmonių daugumai pasaulio gyvenimas, žmonijos, tautos historė yra paprasti dalykai, lengvai suprantami įvykiai. Nemato jie tų nuostabumų, kurie yra gyvenimo turinys, nepaboją jie tų neapsakomų galių, kurios ir iš menkiausiųjų dalykų spindi. Gyvena jie visi šliauždami palei žemę.

Nenumano jie savo pačių sąmonės šviesos ir jos reikšmės visam patyrimui. Nemato jie, kad visas gyvenimas yra kupinas slėpinių. Nėra jiems užtenkamų žinių, nėra gana šviesaus mokslo. Ir jie vargsta be reikiamo proto jėgos, be išminties. Savo tamsume ir nenusimanyne jie yra vergai.

O nėra mums tai jau būtina padėtis. Maža tereikia, ir atsidengia gyvenimo slėpiniai. Jų mes apgobti ir jų mūsų asmuo ir asmenybė net prisunkta. Tie slėpiniai yra tos galios, kurios pasaulį valdo. O kad paprastai žmogus jų ir vos ne vos tenumano, tada tik ir užaina akies mirksniai, kada jis praregi.

Įvyksta tai tuomet, kad jo širdis rami, skaidri, kad jo sielos šviesa nėra drumstoma geidulių arba troškimų, kad jame viešpatauja pati rimtis, šventasis tilsmas. Tuomet žmogus numano pasaulio gelmių esmę ir jos galias. Pasaulis valdomas labai taurių, kilnių, šventų galybių. Ir jas nujėgti tegali tas žmogus, kurs yra pasišventęs Aukštybei.

Šitos galios yra suteikusios nepriklausomybę mūsų tautai. Joms veikiant visose pasaulio vėtrose, mūsų tauta išėjo iš vergovės. Ir jų leista dabar mūsų tautai gyventi savaip. Tik numanykite, kiek tai reiškia: savaip po tiek vargų, po tiek amžių prislėgimo, priespaudos ir paniekos!

O ir dabar dar begirdime nutarimo, pašiepimo, papeikimo žodžių kalbose ir raštuose. Kalba taip netgi tokių tautų žmonės, kurios nūnai kuone vargingesnės yra negu mes. O kalba taip net mūsų pačių tautos sūnūs. Nežino, ką jie daro. Ir nesiliauja varę savašias. Bet ką pasakys! Tai kartais jų ir gaila, tai kartais jiems ir pykstame. O kartais reikia ir pripažinti, kad jų sakoma ir teisybė.

Rodos, reikėtų iširti, kas juos verčia mūsų tautą taip peikti. Ar būtų tai tik blogoji jų valia? Dažnai mes iš tikrųjų niekinami be tikro pagrindo. Tūlų, tautų žmonėms rodos, kad mūsų tauta kaip tik tam tinka, visam savo nelabumui ant jos išlieti. O tada dar kuo gausiau, kad kuo aiškiau matyti, jog mes iš tikrųjų nebepriklausomi. Bet savo pačių gyvenimą gerai pasižiūrėjus, prisieina pasakyti, kad mes šito papeikimo dažnai patys kalti esame. Tai iš tos kaltybės ir kyla pavojus kartą netekti savo nepriklausomybės.

Berods mūsų nesnaudžia. Stengiasi visa galia ginti tautos nepriklausomybę. Rūpinasi kiek tik manydami tvirtinti tautos laisvę. O tai visai geras darbas. Bet priešingumo ir nekantos jūros aplinkui! Vos sušvinta koks malonumas, tuojau jį ir praryja plėšrusis piktumas. Kaip tada galėtume paprastu būdu nuo jo apsaugoti? Ir aiškėja, kad mes dar netvirtiname savo laisvės tikru būdu. Tą darbą reikia pradėti dar ir iš kito galo.

Nėra menka, kas lig šiol padaryta. Ir tuo džiaugdamies, turime tam ir tikros priežasties. Bet nėra minimas darbas patsai svarbiausias ir reikalingiausias. Laisvę reikia geriau suprasti, tuomet ją ir geriau tvirtysime.

Tuo tarpu vis tik dar žiūrime į tai, iš kur išklivę, iš ko paleisti esame. O žymiai didis mūsų tautos vaikų skaičius nori pasimėgti vien tuo paleidimu. Tik išeina iš to ypatingas gyvenimas. Pasidaro ar tik ne dažnai tikrasis pasileidimas.

Gal šitas žodis ir per aštrus, sakomas ne tikroje vietoje? Kad jis tik būtų apsirikimas! Bet žvelkime akyliau į tamsiuosius mūsų tautos gyvenimo užkampius! O atverkime plačiau akis ir pačioje tautos aikštėje!

Gera džiaugties tuo, kas mūsų yra gera. Bet mes — laisvi, o tai norime užmerkti akis, kad kur sušmėkšta koks bjaurumas. Ir taip nematome, kad tūli tam tik tėra laisvi, jeib galėtų nevaržomi kitiems uždėti pančius. Kiti vėl gyvena, tarsi nebūtų jų pasielgimui jokio vairo. Kiti vėl savo gyvenime įsigalėti leidžia visam, kas negera, negražu, nedora, neteisu.

O viso to tūli nemato. Visa jiems labai gera, kaip dalykai dabar yra. Jie vien težiūri atgal, į verguvės laiką. Ir vien tesidžiaugia, kad jie nebesą vergais. Ir kartoja tai jau per dažnai. — Bet ar jie laisvi iš tikrųjų? Gal aiškėtų jiems jų padėtis, kad statytų tik vieną klausimą. Seniau garsus vokiečių manytojas jį iškėlė sakydamas, kad iš jungo iškliuvusiems klausti reikia, kuriems galams jie laisvi.

Šis klausimas ir mūsų tautai svarbiausias. Ir nuolatai reikėtų apie jį mąstyti. Atsiminkime jo ryte pabudę ir vakare atsiguldami! Kiekvienam tautos vaikui priderėtų mąstyti apie tai, kam mūsų tauta nepriklausoma, kam jis pats nebeverčiamas svetimiems vergauti, kam suteikta jam ir visai tautai laisvė!

Negali taip klausti prastieji žmoneliai. Nėra jiems reikiamo dvasios budrumo. Ankštuose savo gyvenimo skrituliuose jie eina savo kasdienio pareigas. Ir čia laisvėja dirbdami bei vargdami, savo gyvatos tarpimu rūpindamies. Arba jie pakliūva į sunkesnę dar priklausomybę, įsidingodami, kad laisvu būt yra vien tik nebevargt, kaip jie vargsta.

Apie tautos laisvę manyti yra kitų žmonių uždavinys, būtent tųjų, kurie tautoj kiek reiškia, kurių gyvenimas ir veikimas jau žymiai, nors ir ne ūmai atsigarsi visoje tautoje. Jiems kaip tik pridera klausti, kam tauta yra laisva. Kokie bus mokslininkai, menininkai, niokotojai, tesėjai, šventintojai, bet ir kokie didžiųjų ūkių ir pramonės įstaigų savininkai, toliau valdininkai ir žmonių atstovai, toks bus visos tautos likimas. Jeigu šiems žmonėms nebus svarbus laisvės klausimas, tautos nepriklausomybei tikrai grės pavojus.

Laisvė tėra pastovi būdama žmonių būtimi. O kur laisvė nerūpi žmonėms, čia ji nėra jų dvasios dalyku. Čia žmonės gyvena dar silpna gyvybe. Ir toji nestiprėja, nedidėja, neleidžia tų spindulių, kuriuos vadiname kultūra. O kur nėra sveikos, tvirtėjančios gyvybės, čia kita sveikesnė gyvybė, kita kultūra užima vietą. Nėra jai tatau tik leidžiama. Ji stačiai kūrybos valios verčiama tai daryti. Ir ji pati baudžiama silpnėjimu, jeigu ji tai nedaro.

Dažnai dejuojame buvę sunkioj verguvėje. Tūli mūsų stačiai šėlsta prieš tuos, kurie seniau mus buvo pavergę. Bet yra tai tikrai nuodėminga ir mūsų tautai labai kenksminga. Nes mes tuo sukylame prieš gyvenimo įstatymus. Vyriausiai mes patys buvome kalti, kad mūsų gyvenimo skrituliai buvo apmirę, kad mūsų tautos gyvata buvo be gyvybės arba beveik be jos ir kad negyvėjome.

Ir dabar, būdami nepriklausomi, turėtume kuo daugiau pamąstyti, ką tai reiškia. Dar kartą mūsų tautai, kaip 600 metų atgal, duota proga šalia kitų tautų, ne po jų kojomis, gyventi! Tai tik negali būti be prasmės. Mes laisvi, jeib ką reikštume. Ir mes laisvėsime, kiek mes reikšime. Jeigu to nebus, tai pasaulio padėtis vėl virs tokia, kad nebebus mums vietos gyventi, nebeliks sąlygų mūsų gyvybei augti ir stiprėti bei įsigalėti.

Pasaulyje išlieka visu metu tik tatau, kas sprendžia kurį nors kūrybos uždavinį. Yra tai amžinas ir nenuginčijamas dėsnis. Gamtos mokslo jis labai tik iš paviršiaus buvo suprastas. Buvo kalbama apie tinkamą veisties ir gyventi. Kad ta mintis dar labai neapribota, ne šviesi ir kuone be turinio, tūliems ir šiandien dar neaišku. Išlieka visuomet tik tas dalykas, kurs kūryboje turi prasmės, kurs pasaulyje ką reiškia.

Aišku, kad augmuo kita ką reiškia negu gyvis. O žmogaus prasmė ir reikšmė gyvenime yra dar visai kita kas. Manydami, žmogaus gyvenimo prasmė ir reikšmė glūdanti tame, kad jis auga ir veisias kaip augmuo arba patenkina savo geidulius kaip koks gyvis, būsime kvailiai. Kiekviena gyvybės rūšis turi savo prasmę ir savo reikšmę.

O taip veikia kūrybos įstatymai: kas be prasmės ir todėl be reikšmės, tat pranyksta. O kas yra prasminga ir reikšminga, to nesunaikys nė viso pasaulio kariuomenės su baisiausiais žudymo įrankiais, tikrai mariomis priemonėmis. O jeigu kuomet nors kuri kariuomenė panorėtų

reikšmingą tautą naikinti, tai veikiau galima tikėti, kad žemė atsivertų ir tą kariuomenę prarytų, negu kad pasisektų tokią tautą išnaikinti arba nors pavergti.

Ar gal dabar numanu, iš kurio galo pradėt reikėtų norint tvirtinti savo tautos nepriklausomybę ir laisvę? Mes turime savo tautai įgyti tikrąją žmoniškąją prasmę. Mums būtina tą reikšti, kas kūrybos iš mūsų laukiama. Savo esmėje mes turime pasiekti tą būseną, kuri tai užleidžia. Tai esti mes turime savo esmėje būti dyki. Bet kas ta dykybė? Nors žinotume, kas laisvė!

Nėra ji, kaip jau pastebėjome, išklivimas iš suvaržymo, iš verguvės. Ir nėra ji, kaip tūli tiki, galimybė daryti, ko nori. Tokios galimybės visai nėra pasaulyje. Tiktai ištirime, kas tat, kas mumyse nori ir ko tat nori!

Kiekvienas gyvas daiktas yra visumos dalelė. Ir kiekvienu reškiasi kūrybos valia. Todėl ir nėra galima kiekvienam bet ko norėti. Jo noras teatspindina pasaulio norą. Jame jis turi savo šaknis.

Berods pasaulio noras atrodo suskilusiu į nesuskaitomas sroveles, kurių viena kitą patraukia iš jos tėkmės. Ir taip vienas noras kitojo tarsi pavergiamas. Jis negali savaip reikštis.

Bet yra pasaulyje tie norai ne vienos rūšies. Yra aukštesnių ir tolimesnių tikslų norų. Ir žemesniųjų bei artimesniųjų. Ir kuomet aukštesnis noras paveikia žemesnįjį, jis jo nepavergia, bet jį laisvina. Suteikia jo veikimui daugiau reikšmės ir tuo daugiau gyvybės, daugiau laisvės. Ir taip žemesnysis noras nepameta savosios, nenustoja savo gyvybės, bet svarbėja, gerėja ir pakyla gyvenime.

Taip gamtoje visur mažųjų darbu reiškiasi didesnis, aukštesnis dar tikslas. Bitelė sau ieško žieduose medaus. Bet kartu ji tarnauja augmenų tarpimui, nešdama iš vieno žiedo veisimo dulkes į kitąjį. Tūlių vabzdžių kirmėlės, maitindamosi pūvėsiais, naikina be galo daug gyvumui žalingų diegų. Ir taip matyti, kaip mažieji noreliai tarnauja didžiajai kūrybos valiai. O kas galėtų sakyti, kad tie mažieji norai yra pavergiami?

Tie gyveliai nieko nežino apie laisvės klausimą. Tuo varginasi vien žmogus. O tai dėl tos priežasties, kad jis yra asmenybė, o nesantykiuoja kaip koks vienetas su dalykais aplink jį, ir kad jo asmuo yra patsai jau gyvas vislas su visokiomis jėgomis, kuriame kartojasi santykiavimas kito gyvenimo srityje.

Žmogaus asmenyje yra visokių gyvų jėgų, yra norų, norelių įvairiausios rūšies. Tame asmenyje gyvena žmogaus esmė, tai esti pati meniškoji gyvybė, arba dvasia-siela, šalia minčių-ūpų-geismų ir pagaliau kūno gyvybės. Ir dažnai visų tų galių viena priešinasi kitai. Kiekvienos norą vykindamas, žmogus būtų tikras nenuorama, tikras chaus. O tūliems gal ir rodosi, kad tai esanti laisvė.

Bet žmogaus asmenyje jo žmoniškumo pradas labai švelniai stengiasi visas jo asmens jėgas sušaukti vienam tikslui, jeib visame žmogaus apsiereškime būtų tvarka, kaip visoj gamtoj matyti ant viso, ir menkausio judėjimo įstatymų valdymas. Tik to tūli nepastebi. O tai todėl, kad žmoniškasis pradas, jų dvasia-siela, jų asmenyje dar nėra galingas. Jie todėl berods sprendžia visokius uždavinius, bet dažnai ir jausdami, kad yra dar ir aukštesnių. Ir beveik visumet numanydami, kad visuose savo veiksmuose jie buvo suvaržyti, nelaisvi.

Apie laisvę mūsų laikų žmonės tiktai dar tebesvajoja. Laisvė jiems tėra žaislas. Juo jie žaidžia visa, amžių, kol nėra pražaidę ir visą savo kūno gyvybę. Laisvė tik tėra patiriama, kuomet žmogaus esmė tiek yra stiprėjusi, kad ji visų asmens jėgų tarpe gali pilnai vyrauti, kad jos ypatybės prasimuša iš viso, kas žmogaus veikiama.

Tuomet žmogus numano, kad jis pats yra ta esmė, kad jam pačiam leista apsireikšti. Jo esmės noras, jojo dvasios-sielos valia įvyksta. Visos jo asmens jėgos jai tarnauja. Ir taip tad žmogus jaučiasi laisvu. Jaučia, kad nesireiškia iš jo asmens by kuri jėga, bet pati jo esmė. O vis dėlto toji neišeina iš kūrybos skritulio, iš visumos Kūrėjo valios. Tačiau žmogus jaučiasi laisvu.

Todėl reikia sakyti, kad laisvė yra galimybė žmogaus esmei, jo dvasiai-sielai, asmens ir apskritai gyvenime neslegiamai apsireikšti. O šitas apsireiškimas yra kaip tik žmogaus amžiaus prasmė. Ir kiek jo dvasia-siela apsireikia, tiek žmogus turi reikšmės pasaulio gyvenime, tiek jis iš tikrųjų ir yra laisvas.

Nesunku tai pastebti. Žmogaus esmė pasižymi tuo, kad ji į gyvenimą neša daugiau tvarkos, daugiau sutarimo bei sandoros, daugiau šviesos ir malonumo bei grožės. Žmogaus dvasia-siela šalina visą negyvumą, visą sustingimą ir sukrekėjimą ir stato gyvą organingą vislą, gyvumą spindinčią gyvatą.

Šitai laisvei ir reikšmei priėti yra tikras kelias. Visur jį galime išvysti. Ir net gamtos gyvenime. Aiškiai čia atskiriame gyvybę nuo jos aplinkumos. Abi viena su kita santykiuoja. Negali būti gyvio be jam tinkamos aplinkumos. Vėlgi aplinkuma nepasilieka ta pati, kur yra koks nors gyvis. Bet ir gyvis kinta gyvendamas savo aplinkumoje.

Note¹ gamtos mokslininkų, trys laipsniai pastebimi gyvybės tarpime. Pirma, gyvybė kiek galėdama paveikia savo aplinkumą, jeib rasti nors menkiausias sąlygos gyvenimui. Tada augdama, gyvybė šiek tiek taikinasi į aplinkumas ir taip kuria ir tvirtina santykių lygnešą.

Šis antrasis gyvybės tarpimo laipsnis yra ypačiai atbotinas. Jis negamina laisvės, kaip ji paprastai suprantama bet suvaržymą. Gyvybei kiek pakilus, veikia tikri įstatymai, kurių nebodama gyvybė nyksta. Ji uždera, tarpsta tiktai tuomet, kad tikri tvirti santykiai palaikomi. Reiškia, gyvybei leidžiama įsigalėti tik po prievarta.

Iš to tad išeina trečiasis jos gyvenimo laipsnis, būtent pilnasis atsilukštinimas, gausysis bujojimas. Taip gyvybė tad savo esmę apreiškia. Ji pasiekia laisvės būseną ir tuo pilnąją savo reikšmę pasaulio gyvenime. Kelias į šią padėtį, nebuvo paleidimas iš suvarymo. Priešingai, jis buvo tvirtai tiesiamas, tikrų stiprių kraštų nustatomas.

Bet ir pilnybę pasiekus, padėtis ne paleidimas. Tik vietoj varžymo, kurs pareina iš aplinkumų, veikia vis galingiau esmės gyvenimo įstatymai. O tie įstatymai dirba iš pat pradžios, tik mažesne galia. Taip tad yra gyvybei laisvė, būtent esmingo apsireikimo galimybė, visumet duota. Tik kuo daugiau ji reiškia, tuo laisvesnė ji yra. Taip laisvė ir reikšmė jau žemesnėj gamtoj auga vienas su antra kartu. Tik abi nėra pačių gyvių auginama.

Laisvė ir reikšmė prasideda būt rūpimu dalyku tik žmogui. O pirma tik ir jam santykiuojant su aplinkuma. Ir vėl čia bus trys laipsniai pastebimi. Pirmas yra tas, kad žmogus savo aplinkumą tiek taiso, kiek jam reikalinga gyvu išlikti. Toliau jis pasistengs aplinkumai prisitaikinti ir ją tiek dar gerinti, jeib tikra lygnešos padėtis įvyktų. Bet čia reiks viso ko atboti. Aplinkuma susideda ne vien iš žemosios, elementarinės ir augančiosios bei gyvosios gamtos, bet ir iš žmonių. O jų tarpe gyvenant, reikia sutarti, reikia savo asmens jėgas pažaboti. Jeigu žmogus to negali, jis priverstas aplinkumą griauti arba jos leisties žudyti. O kadangi be aplinkumos nieks gyventi negali, ir vienaip, ir antraip išeina pražūtis. Kaip gamtoj, taip ir žmogaus gyvenime būtinas yra sutarimas. Be jo, be lygnešos padėties, nėra gyvybės tarpimo.

O kur ji įvykusi, čia trečiasis laipsnis pasiekiamas, būtent pilnasis esmingosios žmogaus gyvybės apsireiškimas. Taip tada žmogus jausis pilnai laisvas ir jis bus pasaulio gyvenime pilnai reikšmingas.

¹ anot

Bet jeib viso to galėtų būti, žmogaus laisvė ir reikšmė turi pirma kitokiame kaip regimame gyvenime įvykti. Žmogus turi laisvėti ir būt reikšmingu savo asmens gyvatoje. Ir čia yra santykiavimo tarp žmogaus ir jo aplinkumos. Tik reikia žmogų tuo suprasti, kas jis iš tikrųjų yra, būtent dvasia-siela. Šita esmingoji žmogaus gyvybė turi pirma žmogaus asmenyį galėt gyva būti. Ji turi savo aplinkumą, tai esti savo asmens jėgas, tiek paveikti, kad ir jai būtų galimybės šalia jų ir kiek reikštis. Toliau tad ji turi joms prisitaikinti, kas įvyksta, kad ji išmoksta jomis veikti.

Taip tai pasidaro žmogaus esmėje tikra tvarka. Visos jėgos, visos gyvybės rūšys reiškiasi lygnešos padėtyje. Neleistina kiekvienai jėgai veikti savaip. Negali atskirai vykti kiekvienas palinkimas, kiekvienas pageidimas ir noras. Žmogaus asmens gyvatoje būtina yra drausmė. Ji yra gyviausias reikalas norint laisvės ir reikšmės.

Bet šita drausmė negali būt nustatoma kokios nors jėgos. Žmogaus asmenyje turi visoms jėgoms krypsnį suteikti dvasia-siela, patsai žmoniškumo pradą. Ir ne iš karto. Nuolat lygnešos padėtis turi būti atbojama, kol nėra pakitusios dvasios-sielos paveikiamos asmens jėgos.

Linkimai, ūpai, geismai turi būt vedami minčių. O joms šviesą ir tuomi galią teikia dvasia. Tada yra galima ir pačiai žmogaus esmei apsireikšti. Visos asmens jėgos jau yra įaugintos į jos tarnybą. O tačiau jos nežūva. Priešingai, jų gyvybė tik dar kuo gražiau atsilukština. Tik nebesireiškia atskira, bet gražioj santaroj su visu žmogaus gyvumu.

Kiekvienam doram žmogui yra įmanoma, kad jis, duodamas valią vienam antram pageidavimui, patsai vis daugiau po jo valia patraukiamas ir pagaliau gyvena tikroje jo verguvėje. Antraip vėl, reikšdamas kilnųjį savo žmoniškumą, gyvendamas kaip žmogaus esmei pridera, jis savaime suvaldo geismus ir jaučiasi laisvu. Bet jo asmens jėgos tada nežūva. Jos net stiprėja. Tik jos įgyja kitą prasmę. Joms tenka tarsi aukštesnis, tauresnis gyvumas. Ir jos susiglaudžia vienam šventam gyvenimui.

O pati žmogaus esmė čia yra valdovė. Nebereiškia jai aplinkuma tat, kas ji seniau buvo, būtent gyvenimo galimybė. Ji yra dabar jau priemonė gyvybei apreikšti. Ir esmingajai žmogaus gyvybei dabar pasidaro jau kita būtis. Jos todėl nebevadinsime laisve, bet dykybe. Nesiranda ji, kad šalinama visa, kas žmogaus asmenyje yra neesmingo. Seniau vieni kiti manė, būk tai esą reikalinga. Ir buvo pasistengimų įvairias kūno ir ūpų-geismų jėgas slopinti, žudyti. Bet išmanyta, kad tai yra apsirikimas. Taip žmogus nepasiekia laisvės, taip jis netampa dyku.

Visos žmogaus asmens jėgos yra reikalingos ir doros. Bet jų veikimas ir santykiavimas nėra visumet toks, kad žmogus, su jomis gyvendamas, galėtų ir kiek reikšti pasaulyje. Ir todėl žmogui nėra kaip džiaugties laisve. Yra tai tik tada galima, kad žmogaus dvasia-siela jiems yra įkvėpusi vienodą, jai tikslingą judėjimą, suteikusi tą patį krypsnį, įtraukusi į vienybę. Tuomet žmogus yra gyvas, harmoningas pasaulis, yra laisvas ir reikšmingas.

O tokios yra ir visos jo jėgos. Nors jos tarnauja, bet nėra varžytos, nėra savo gyvume siaurintos. Jų gyvybės dirva yra tarsi platusi, didėjusi. Pati jėga yra svarbėjusi ir gyvėjusi. Ji yra iškilusi iš menkybės. Ji dalyvauja pilnesnėje gyvatoj, ji veikia laisvo, dyko ir reikšmingo žmogaus gyvenime.

Visai panašiai, kaip atskiro žmogaus asmenyje, veikia galios ir visos tautos gyvatoje. Ir čia pirma pastebėt pasistengimas kaip nors aplinkumą bent tiek paveikt, kad gyvybė galėtų išlikti. Tuomet apie laisvę nėra nė kalbos. Tautos gyvybės ypatingumas tik vos ne vos ką reiškia pasaulyje. Toliau tad tautos gyvybė dirba sau kurdama patogesnę padėtį, taikindamosi į aplinkumą ir ją taisydama. Ir čia nuolatai prisieina svarstyti ir tvarkyti, jeib nebūtų žuvimo, bet

gyvėjimo. Pagaliau jai randasi pilna galimybė atsilukštinti ir bujoti. Tada pilna tautos gyvybės reikšmė aiškėja pasaulyje. O patys tautos vaikai džiaugiasi savo laisve tikrai sąmoningai ir su teisybe.

Tik reikėtų, pastebėt, kad tautos gyvybė ir ant pirmo laipsnio reikšėsi. Kad ir ne taip aiškiai. Ir todėl ji beveik visai nesirūpino laisvės klausimu. Ant antro laipsnio, daugiau reikšdama, ji jau ir atjaučia aplinkumų slėgimą. Bet jį šalinti nėra kelias laisvėn. Tam būtina stiprinti tautos reikšmę. Taip tada ir jos gyvybė klestėja ir įsigali.

Tautos gyvybės kelias eina, kaip kiekvieno gyvo daikto, iš silpnybės į patį gyvumą. Aplinkuma yra pagrindas ne vien tautos gyvybės esimui, bet ir jos augimui. Ir kol nėra gyvybė tiek įsibingėjusi, kad gali visikai prisunkti savo aplinkumą ir ją padaryti savo savybių nešėju ir priemone, aplinkuma su savo sunkumu bus ryškesnė. Ir tauta jausis nelaisva.

Kad ta aplinkuma ūmai pakinta, tauta negali būti iš karto laisva, kadangi ji ir nieko tikro dar nereiškia. Ji dar negyvena, negali gyventi savo gyvybės dėsniais, nors ir kažki kaip pasistengtų juos pastatyti. Ji per maža save dar teatjaučia ir todėl veikia pasirinktą kitos tautos gyvybės dėsnį savo gyvenimo taisyklėmis. Ir nepasiekia laisvės.

Jos norint, vyriausias darbas bus užvaduoti nukritusiąją svetimąją prievartą tvirta drausme. Bet neturėtų ji vyriausiai arba vien būti nauja prievarta, kuri pareina iš motinės jėgos. Taip nepasiekama laisvė, o visiškai ne dykybė. Vyriausias drausmės gaivalas turi būti žmogaus esmės galia. Kiek tiktai galint reikėtų tautos gyvatoje leisti veikti vyriausiai išminčiai, skaidriausiai teisingumui, uoliausiai tvirtumui ir patvarumui.

Tai turi būti ta šviesa, kuri iš padangių šviečia į žmonių gyvenimą. Nežiūrint į pačią aukštybę, bet į prastąjį gyvenimą, reikalavimai kitaip atrodys. Tautos vaikų norai turi būti suvedami į vienybę, jų veikimai taikinami į bendrą, nors šiek tiek pastebimą tikslą. Neužtenka tautos vaikams jausti ir žinoti, kad jie vienos kilmės. Neturėtų kiekvienas su savo darbais ir pasistengimais vien siekti sau atskirai savo gerovės, tarsi jis nieko bendro neturi su kitais. Neturėtų jis sekti savo palinkimų be atodairos.

Berods atsižiūrėti kitus žmones ne tiek daug reiškia. Išėitų iš to tik sutarimas bendrai veikti. O šis sutarimas galėtų greitai irti. Tautos vaikų norų vienybė pasiekama tik tuo, kad kiekvienas atsižiūri į aukščiausius žmoniškumo reikalavimus, kad kiekvienas savo asmenybėje tampa esmingu ir reikšmingu, tikrai dyku. Taip tad visų norų krypsniai ves į vieną ir tą patį dalyką. Visi norai glausis į viens kitą. Visiems bus svarbiausia įgyti visai tautai šviesiausio žmoniškumo reikšmę.

Kalbama kartais, būk reikia aukoti savo laisvę visuomenės, visos tautos labui. Bet nėra tame nieko aiškaus. Ne taip pasiekama žmoniškoji tautos reikšmė ir dykybė. Ne taip tvirtinama jos gyvybė. Kurs ką aukoja, tarsi paduoda kam nors svarbų dalyką. Ne paduoti reikia savo palinkimus, savo troškimus ir visas jėgas, bet jas padaryti gyvomis priemonėmis aukščiausioms žmoniškumo galioms.

Vėlgi teisybė, kad negali tai padaryti kiekvienas tautos vaikas. Kurs tiktai moka patirti vien įvairių pageidimų patenkinimą, tam nieko nereikš teisingumas, tvirtas, išmintingas nusistatymas, kantrybė, malonumas, dosnumas, kilnybė ir t. t. Ir niekaip jis negalės tarnauti tokio žmoniškumo tikslams ir jam aukoti savo pageidimus. Ir nieko arba maža tereikėtų jam įkalbinėti, kad taip darytų. Taip tautos vaikai niekumet nesulies savo norus vienam bendram gyvenimui ir kilimui, gyvėjimui.

Kelias tam kitoks. Tie, kurie mato laisvėjimo taką, kurie žino, kas žmogaus dykybė yra, turėtų nuolat stiprinti aukščiausius žmoniškumo galias ir jas su visu savo gyvenimu nešti į tautos gyvatą. Jiems turi būti aukščiausiu amžiaus uždaviniu atverti šviesiausios kilnybės,

tikrojo žmogaus taurumo srovę visose tautos vaikų širdyse. Tautoj turi būt įvykinamas tikras, tvirtas nusistatymas. Visa tauta su visomis savo galiomis turi išmukti gyventi vienos širdies plasta, vieno spindulio spalva. O viso to gyvumo ir pasistengimo branduolas ir varpstis tuėtų būt ieškoma Visumos Aukštybėje.

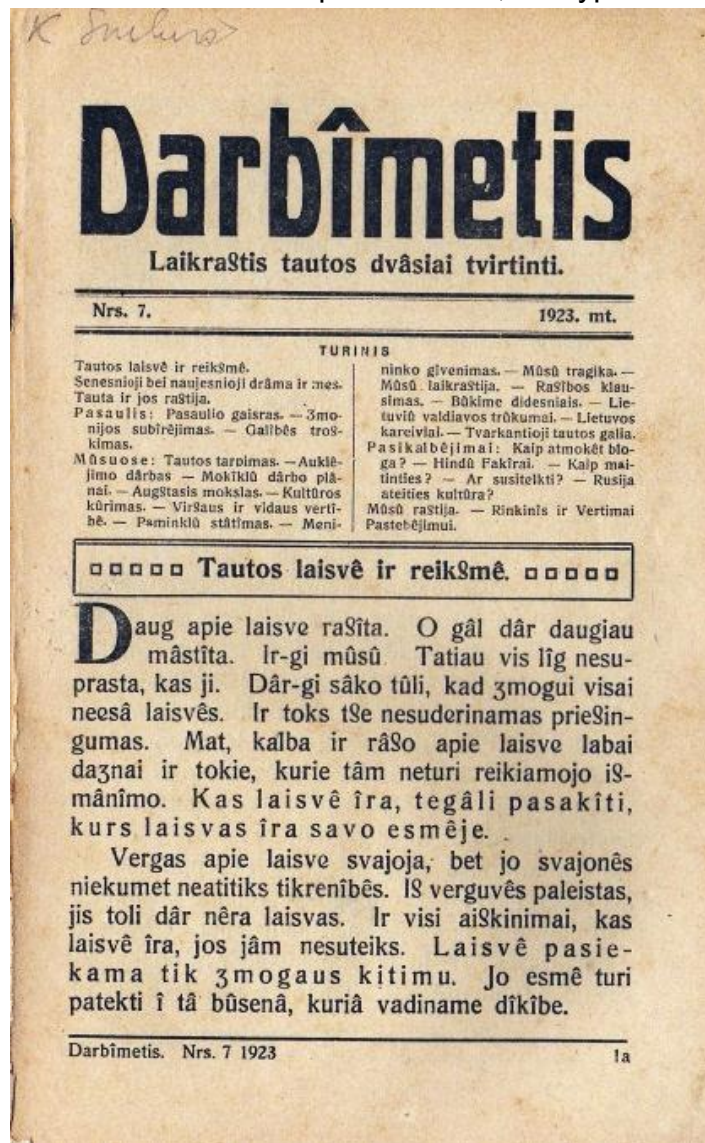
Tokiam darbui pašaukti visi, bet ypačiai tie, kurie tautos gyvatoj kiek reiškia arba nori kiek reikšti. Savo gyvenimu jie išdirbti turi tautos gyvumo srovei tikrus takus, kurie vestų vienon šalin, vienan tikslan, būtent aukštyn, švieson, dorovėn. O tuomi kartu jie ir tvirtintų tvarkingąjį atskirų tautos vaikų santykiavimą. Visos tautos jėgos plūstų vienon vieton, vienam metui, vienai reikšmei.

Ir vėl pasakysime, kad toks darbas kuo daugiau reikš, kuo daugiau esmingosios, būtent žmonių dvasios-sielos galios bus žadinamos ir kuo daugiau vienybė bus kuriama dvasios-sielos srityse. Tada tas pasistengimas pasieks, kad ir tik po laiko, net žemiausius sluoksnius. Jis bus čia tvirtas traukimas vienybėn, būtent tvirta drausmė. O kur žmonės dar visai nerangūs, visai dar be gyvumo, čia jis bus tvirta prievarta ir, kur reiks, geležinis būtinumas. Ir visi kiti pasistengimai tautos nepriklausomybei ginti taps tikrai tikslingais.

Taip tauta tiek išaugs, kad aiškiai spindės iš jos gyvatos žmoniškumo pilnybė. Ir ji bus įvykinusi savo reikšmę. Tada pati kūryba ją saugos kaip savo tikslo priemonę. Nebereiks tiek rūpintis savo nepriklausomybe, savo laisve. Tautai tekusi, ji Aukštybės ir bus saugojama, jai žmoniškumo reikšmę auginant ir tvirtinant. Visas pasaulis tam kurtas. Kiekvienas žmogus tam gyvena, o

tam ir mūsų tauta pašaukta. Tam jai teikta regimoji nepriklausomybė. Tegul tai nujaučia visi, kurie ką reiškia tautoje!

Darbymetis, 1923. Nr. 7. p. 1-23.
Vydūnas, Raštai, III t. p. 257-270

□□□□ Tautos laisvė ir reikšmė. □□□□

Daug apie laisvę rašyta. O gėl dār daugiau mąstėta. Ir-gi mūsų Tatiau vis lig nesuprasta, kas ji. Dār-gi sako tūli, kad žmogui visai neesā laisvės. Ir toks tše nesuderinamas priešingumas. Mat, kalba ir rāšo apie laisvę labai dažnai ir tokie, kurie tām neturi reikiamojo išmānimo. Kas laisvė īra, tegāli pasakiti, kurs laisvas īra savo esmėje.

Vergas apie laisvę svajoja, bet jo svajonės niekumet neatitiks tikrėnėbės. Iš verguvės paleistas, jis toli dār nēra laisvas. Ir visi aiškinimai, kas laisvė īra, jos jām nesuteiks. Laisvė pasiekama tik žmogaus kitimu. Jo esmė turi patekti ī tā būsenā, kuriā vadiname dīkibe.